

майбутньої професійної діяльності, визначення свого місця в суспільстві, адаптації до виробничого та суспільного життя тощо.

Особливо важливим, на нашу думку, є те, що силами учнів у середніх школах країни створюється комп'ютерна база даних, на вебсайтах якої кожна дитина може знайти необхідну для неї професійно орієнтовану інформацію. Це допомагає учням ознайомитись зі світом професій та вимогами до кожної з них, а головне – з професіями, які представлені в регіоні, де проживають школярі і де швидше за все працюватимуть у майбутньому. Цей досвід дуже цікавий, потребує детального вивчення та впровадження в систему середніх навчальних закладів України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алешкина Н.П. Профориєнтація в школах Англії // Вести высшей школы. – 1998. – №10. – С. 88-91.
2. Балацька Н.І. Особливості та основні моделі реалізації професійно орієнтованої системи в школах Англії // Рідна школа. – 2004. – №1. – С.71-73.
3. Балацька Н.І. Професійна орієнтація учнів у сучасних середніх школах Англії: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 2004. – 230 с.
4. Старовойт С. Особливості сучасної освітньої системи у Великій Британії // Рідна школа. – 2004. – №1. – С.75-76.
5. Ashton D. and Field D. Young workers. – L.:Hutchinson, 1976. – 124 p.
6. Berufsbildungsbericht. – Bonn, 2001. – 267 s.
7. Cherry H. Ability, education and occupational functioning. In Watts A., Super D., and Kidd J. (eds) Career development in Britain. – Cambridge: CRAS and Hobson, 1982. – P. 35-60.
8. Cleaton D. Career education and guidance in British schools. – Stourbridge: ICG and NACGT, 2003. – 90 p.
9. Hymas Charles. The National Curriculum. A Guide for Parents. – L.: CHAPMANS, 2003. – 89 p.
10. Shertzer B., Stone S. Fundamentals of guidance (1981), 4 edition. – Boston: Houghton Mifflin, 1991. – 150 p.
11. Watts A. Guidance and educational change. A cross-sectoral review of policy and practice. – Cambridge: CRAC, 2004. – 125 p.
12. Work experience and schools / Ed. By A.G.Watts. – L.: Heinemann Educational Books, 1998. – 259 p.
13. Young enterprise. Personal Economics // British journal of educational studies. – 2003. – Vol.31, №4. – P. 1,6.

УДК 37.034

А.Л. Шипко

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ТУРИСТСЬКИХ ПОДОРОЖАХ

У статті розкриваються теоретичні основи морального виховання учнів у позашкільних навчальних закладах туристсько-краєзнавчого профілю.

The article focuses on the theoretical grounds of pupils' moral upbringing at the extracurricular tourist educational institutions

Актуальність дослідження. Моральне виховання особистості у позашкільних навчальних закладах туристсько-краєзнавчого профілю має певну специфіку, що зумовлюється, в першу чергу, особливими взаєминами особистості зі складовими навколишнього простору, котрі, завдяки об'єктивним обставинам буття і провідній діяльності, стають складовими процесів життєдіяльності людини. Олюднення простору вимушує особистість сприйняти імперативну вимогу морального характеру з боку оточення і

потребує наявності в структурі особистості відношень моральної спрямованості не тільки до себе і своєї поведінки, а й до всіх атрибутів дійсності, у тому числі і до її просторових та часових меж.

Метою дослідження є аналіз змісту туристсько-краєзнавчої діяльності учнів позашкільних навчальних закладів та визначення найбільш оптимальних шляхів морального виховання особистості та специфічних рис, притаманних тільки цій діяльності.

Виступаючи в якості теорії та практики людської поведінки, мораль передбачає розвиток морального ставлення до оточуючого світу. Саме тому, розглядаючи питання етапності морального виховання учнів позашкільних навчальних закладів, ми виходимо з необхідності розглядати його у декількох площинах:

- по-перше, потрібно враховувати вікові особливості учнів, їх потреби, уподобання, домінуючі форми діяльності та спілкування;
- по-друге, необхідно керуватися логікою освоєння простору юними туристами;
- по-третє, враховувати специфіку туристсько-краєзнавчої діяльності в умовах позашкільних навчальних закладів.

В основу моральної регуляції покладено протиріччя між потребами особистості, об'ємом ресурсів, продуктів та послуг, що вона отримує у результаті суспільного розподілу та моральними вимогами суспільства, саме це протиріччя створює ситуацію внутрішньої боротьби між “хочу” і “дозволяю”. Як результат цієї боротьби особистість переживатиме почуття страху, стиду, гордості тощо. Ми можемо стверджувати, що саме у туристських подорожах аналогічне протиріччя виступає в якості рушійної сили морального розвитку.

У туристській подорожі життєдіяльність особистості та групи забезпечується за рахунок низки послуг, сукупність яких складає туристичний продукт, орієнтований на задоволення всіх потреб особистості (рис. 1).

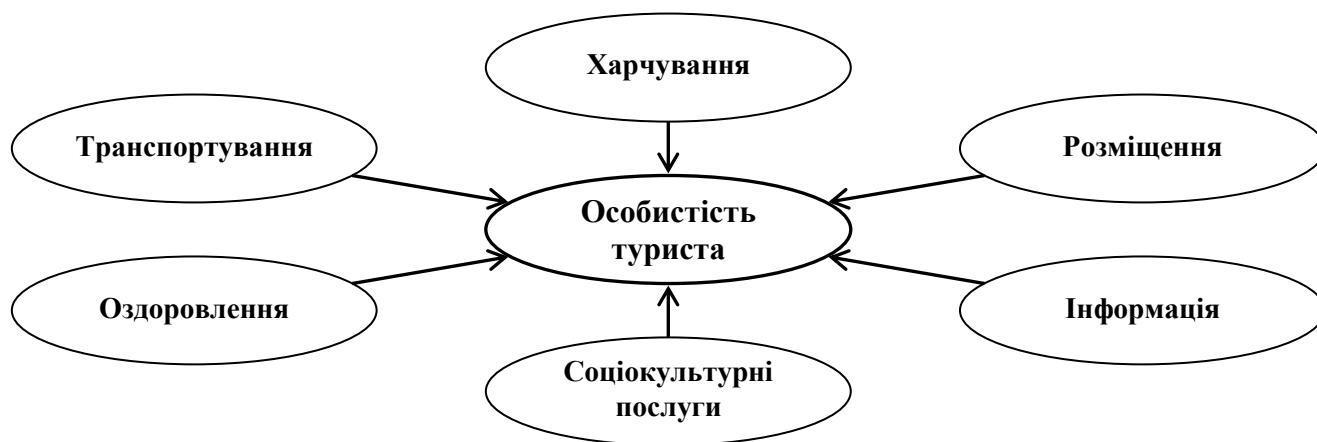

Рис 1. Структура туристичного продукту.

На практиці туристсько-краєзнавча діяльність відтворює відносини між “виробниками” та “споживачами” туристичних послуг, притаманні туризму як явищу суспільного життя. Суттєвою її відмінністю є те, що обмін продуктами діяльності проводиться між членами туристської групи не на грошовій основі, а здебільшого на основі моральних взаємовідносин, тобто фактором регулювання виступатиме не ціна, а моральна вимога. Регулювання здійснюється відповідно до посадового інструментування туристської групи. Причому, найбільше отримуватиме не той, хто займає вище місце у ієрархії групи, а слабкий, хворий, тобто той, хто на даний момент потребує підтримки та допомоги.

Виходячи з поглядів А. Маслоу про ранжування потреб та мотивів особистості, ми провели аналіз життєдіяльності особистості у процесі подорожі, результати якого засвідчили, що отриманий рейтинг повністю співпадає зі структурою туристичного продукту, а це дає нам змогу у подальшому аналізі орієнтуватися тільки на структуру провідних потреб туриста

протягом подорожі, котра не відрізняється від сфери потреб людини у буденному житті (табл. 1).

Отримані дані наводять на думку, що моральні взаємовідносини у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності в основному відповідають моральним відносинам між членами людської спільноти. Причому, ці взаємовідносини у вирішальній мірі залежать від виду туризму та конфігурації подорожі.

Вище означене дає нам змогу зробити висновок про необхідність використання діяльності по задоволенню вітальних потреб особистості, яка може бути ефективно реалізована у туристських подорожах активними засобами пересування, як засіб морального виховання. Цей напрям виховання повинен пронизувати навчально-виховний процес позашкільного навчального закладу туристсько-краєзнавчого профілю.

Вимогам змісту морального виховання засобами туризму та учнівського краєзнавства відповідає модель туристсько-краєзнавчого циклу, запропонована О. Остапцем. "Три частини туристської діяльності, наголошує вчений, підготовка, проведення та підведення її підсумків – у нерозривній єдності створюють структурний блок. Реалізовані у відповідній послідовності частини блоку створюють туристсько-краєзнавчий цикл" [7: 73]. Протягом усіх частин циклу туристи працюють у системах адміністративно-господарчого та краєзнавчого інструментування туристської групи, тим самим узгоджуючи потреби і мотивацію всіх суб'єктів процесу розгалуженою спільною діяльністю.

Таблиця 1.

Залежність моральної регуляції поведінки туриста від рівня самообслуговування у туристському колективі

Потреби, задоволення яких вимагає моральної регуляції	Вид подорожі		
	похід	туристична прогулянка	екскурсійна поїздка
У їжі			
У чистому сухому одязі			
У нічному відпочинку			
У гігієнічних процедурах			
У безпеці при подоланні природних перешкод			
В уникненні негативного впливу метеорологічної ситуації			
У безконфліктній комунікації з місцевим населенням			
У спілкуванні			
В емоційно-теплому відношенні оточуючих			
У відчутті своєї соціальної значущості			
У зміні соціального статусу			
В інформації про рідний край та Батьківщину			
У відкритті нових властивостей природного та соціального оточення			
У систематизації отриманої інформації			
У необхідності поділитися своїми відкриттями з іншими людьми			
В естетичних почуттях від контактів із оточенням			
В естетичній зміні побуту			
У створенні витворів мистецтва власноруч			

Зміна виду туризму та конфігурації подорожі змінюватиме взаємовідносини у колективі, тим самим трансформуючи і систему моральних взаємовідносин. Так, у подорожах на умовах повного самообслуговування всі потреби людини є актуальними для кожного з суб'єктів виховного процесу, включаючи й вихователів. В інших випадках частина з цих потреб буде задовольнятися за рахунок праці інших людей як споживання придбаних туристичних послуг. При отриманні такої послуги, як розміщення у готелі, стає неактуальною індивідуальна та групова діяльність, орієнтована на задоволення вітальних потреб.

Моральні засади колективістської праці, орієнтованої на задоволення вітальних потреб особистості в умовах подорожі, і є саме тим механізмом, що формує колектив, скріплює його, робить з нього стійку спільноту.

Проте складність людської поведінки не може бути зумовлена тільки діями, спрямованими на захист своїх інтересів у діапазоні вітальних потреб. Якби люди керувалися тільки такою простою логікою, у суспільному житті не було б місця подвигам самопожертви, котрі є складовою людського життя. Саме тому другою площиною, на якій здійснюється регулювання людської поведінки, є духовність.

Під духовністю розуміють здатність переводити універсум зовнішнього буття у внутрішній всесвіт особистості на етичній основі, створювати той внутрішній світ, завдяки якому реалізується тотожність людині собі, та відстоювати свободу від жорсткої залежності у ситуаціях, що постійно змінюються [5: 23]. Отже, духовність є фундаментом моралі вільної людини, здатної підняти свій дух над ситуацією, приборкати вітальні потреби, якими б актуальними вони не були у даний момент.

У той же час, стан свободи передбачає зовнішні можливості вибору, що з'являються тільки за умови наявності достатніх ресурсів, до яких має доступ особистість. Це розмаїття ресурсного потенціалу зрештою обумовлюватиме перспективу особистісної свободи та можливість урізноманітнення морального вибору.

Розглядаючи краєзнавство як складову педагогічної технології морального виховання особистості, ми виходимо з того, що моральні висновки несуть не самі знання, а сутність причинно-наслідкових зв'язків, котрі віднаходяться у процесі краєзнавчого пошуку як праці колективістського характеру на основі краєзнавчого посадового інструментування туристської групи. На думку В.Знакова, розвиток та самореалізація духовного "Я" суб'єкта починається з моменту усвідомлення ним необхідності визначення власного розуміння загальнолюдських духовних цінностей – істини, добра, краси. Поява у людини хоча б приблизної свідомої уяви про них є свідченням не тільки визнання суб'єктивної значущості духовних цінностей (інтелектуальних, етичних та естетичних), але й готовності до їх засвоєння та формування [4: 11].

У процесі краєзнавчої пошукової діяльності особистість має змогу зіставляти події і вчинки як історичних постатей, так і людей з безпосереднього оточення, що уможливорює осмислення нею сутності добра та зла й переведення їх у фундаментальну категорію моральної детермінації особистісної поведінки. Саме це дає підстави для самовизначення себе як моральної або аморальної особистості.

Поєднання моральної освітньої діяльності з життєдіяльністю у туристичній подорожі створює запоруку формування духовності як органічної складової особистості учня. Ймовірно, що у зв'язку з необхідністю внутрішньої аналітико-синтетичної роботи як основи моральної освіти вона буде найбільш ефективною у старших класах і відповідатиме просвітницькій концепції морального виховання.

Виходячи з логіки освоєння особистістю простору у підлітковому та юнацькому віці, дослідники туристсько-краєзнавчої діяльності дійшли висновку про необхідність поетапного "освоєння" малої Батьківщини (ближнього рідного краю), рідного краю, інших регіонів Батьківщини і узагальнення отриманих знань, чуттєвого досвіду на рівні всієї Батьківщини. Ще у 1896 році Е. Звягінцевим була запропонована система вивчення навколишнього середовища, котра передбачала використання двох підсистем: 1) послідовного концентризму

– спочатку краєзнавчий матеріал має масштаб свого села, мікрорайону, потім уже району, області, країни (для початкових класів); 2) сполученого концентризму – коли даються приклади по всіх трьох масштабних ареалах: місцевий, районний, обласний [8: 15]. Розвиваючи ці погляди, О.Остапець запропонував використання педагогічної технології на основі туристсько-краєзнавчої спіралі [7].

Вертикальне освоєння простору відбувається у послідовності, що обумовлено психофізіологічними особливостями вихованців позашкільних закладів освіти: 5-6 класи – ближній рідний край; 7-8 класи – рідний край; 9-11 класи – Батьківщина. Саме такої етапності ми пропонуємо дотримуватися при формуванні морального досвіду з опанування соціальної практики морального характеру, в основу якої покладено суспільний функціонал особистості. Така етапність дозволяє прив'язати процес формування морального ставлення до оточуючого світу та до існуючих тенденцій морального виховання: патерналістської, комунітарної та просвітницької. Патерналістська тенденція передбачає виховання особистості шляхом формування морального ставлення до старших. Комунітарна передбачає формування особистості шляхом засвоєння взаємовідносин у спільноті, формування моральної поведінки. Просвітницька тенденція за основу виховання бере засвоєння знань про мораль на основі яких свідомо формуються вміння та навички моральних взаємовідносин у суспільстві.

Висновки. Туристсько-краєзнавча діяльність вихованців позашкільних навчальних закладів має значний потенціал морального виховання особистості і туристського колективу. Найбільший виховний ефект досягається шляхом використання туристських подорожей на умовах повного самообслуговування, у яких відтворюється ситуація поєднання в одній особі "виробника" і "споживача" туристичного продукту. Більш детально це буде висвітлено в подальших публікаціях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України "Про освіту" від 09.09.2004 // www.zakon1.rada.gov.ua.
2. Закон України Про внесення змін до Закону України "Про позашкільну освіту" від 02.06.2005 // www.zakon1.rada.gov.ua.
3. Національна програма виховання дітей і молоді в Україні: стан та перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (15-17 травня 2003 р.). – Херсон: Видавництво ХДУ, 2003. – 228 с.
4. Знаков В.В. Духовность человека в зеркале психологического знания и религиозной веры / Вопросы психологии. – 1998. – № 3. – С.104-114.
5. Крымский С.Б. Контуры духовности: новые контексты индивидуальности // Вопросы философии. – 1992. – № 12. – С.21-28.
6. Организация нравственного воспитания школьников / Н.Е. Щуркова, В.Н. Шнырева.: Методические рекомендации для работников школы. – М.: Московский городской институт усовершенствования учителей, 1989. – 73 с.
7. Остапець А.А. Педагогика туристско-краеведческой работы в школе. – М.: Педагогика, 1985. – 104 с.
8. Тімець О.В., Грабовський Ю.А., Серебрій В.С., Шипко А.Л. Туристсько-краєзнавча робота у вищому навчальному закладі: організаційні та методичні аспекти. – Умань: Візаві, 2006. – 237 с.

УДК 37.032

Т.Ф. Юркова

ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ У ПІДЛІТКІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ

У статті розглядаються методичні аспекти формування в підлітків ціннісного ставлення до природи та результати дослідно-експериментальної роботи.